

Budapesti Levéltári Mozaikok
2020/16. szám (régi sorozat 18. szám)
DOI: [10.56045/BLM.2020.16](https://doi.org/10.56045/BLM.2020.16)
ISSN: 2939-6921
URL: <http://leveltarimozaikok.bparchiv.hu/2021/12/14/leveltari-mozaikok-18/>

SZAKOLCZAI ATTILA

H. M. főhadnagy bűncselekményének jogi (re)konstrukciói

Egy járási pártbizottságon, később a Belügyminisztériumban dolgozó pártmunkás, majd 1956-ban önként a karhatalmi parancsnokságon jelentkező főhadnagy 1957-es büntetőügye kapcsán keletkezett iratanyag elemzésével világít rá a cikk, hogy a diktatúrákban a bírósági eljárás során apró részletek megváltoztatásával mennyire más megvilágításba kerülhet ugyanaz az eset, s ezáltal annak megítélése is.

Kulcsszavak: 1957, büntetőügy, karhatalom, jog, Katonai Ügyészség, bíróság

A Budapesti Katonai Ügyészség vádirata a H. M.¹ főhadnagy ellen
1957. szeptember 24.

„[...] Nevezett 1948-ban került a járási pártbizottságra, ahol mint pártmunkás dolgozott 1956. december 1-ig. 1956 decemberében a BM kötelékében dolgozott, majd az ellenforradalom ideje alatt önként jelentkezett a karhatalmi parancsnokságon [sic!], ahol jelenleg is mint főhadnagy teljesített szolgálatot.

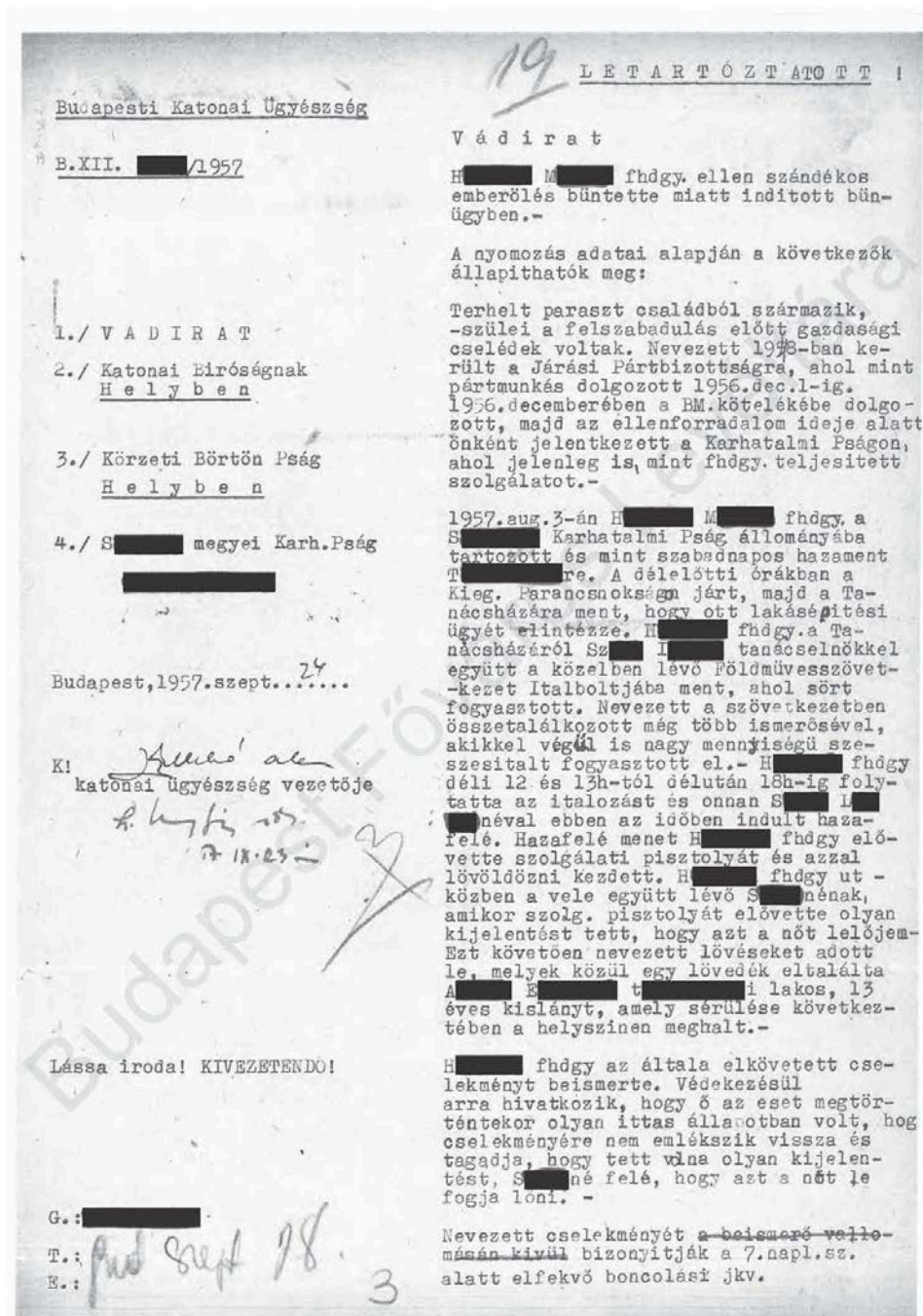
1957. augusztus 3-án H. M. főhadnagy a Sz.-i Karhatalmi Parancsnokság állományába tartozott, és mint szabadnapos hazament T.-re. A délelőtti órákban a kiegészítő parancsnokságon járt, majd a tanácsházára ment, hogy ott lakásépítési ügyét elintézzé. H. főhadnagy a tanácsházáról Sz. I. tanácselnökkel együtt a közelben lévő földműves-szövetkezet italboltjába ment, ahol sört fogyasztott. Nevezett a szövetkezetben összetalálkozott még több ismerősével, akikkel végül is nagy mennyiségű szeszesitalt fogyasztott el. H. főhadnagy déli 12 és 13 órától délután 18 óráig folytatta az italozást, és onnan S. L.-néval ebben az időben indult hazafelé. Hazafelé menet H. főhadnagy elővette szolgálati pisztolyát, és azzal lövöldözni kezdett. H. főhadnagy útközben a vele együtt lévő S. L.-nének, amikor szolgálati pisztolyát elővette, olyan kijelentést tett, hogy azt a nőt lelőjem-e. Ezt követően nevezett lövéseket adott le, melyek közül egy lövedék eltalálta A. E. T.-i lakos, tizenhárom éves kislányt, amely sérülése következtében a helyszínen meghalt. [...]

*A fenti tényállás alapján a karhatalmi parancsnokság állományába tartozó, és 1957. augusztus 4-étől előzetes letartóztatásban lévő H. M. főhadnagyot [...] vádolom a BHÖ 351. pontjába foglalt szándékos emberölés büntetével.
Méhes Lajos százados, katonai ügyész.”*

1957. augusztus 3-án egy szabadnapos karhatalmista tiszt ittas állapotban a fegyverét használta, aminek következtében meghalt egy tizenhárom éves kislány. Ez a történet pusztá váza. A következőkben azt kívánom bemutatni, hogy ezt a vázat hogyan lehetett a jog eszközeivel úgy és olyanná formálni, hogyan lehetett narratívákat ráépíteni úgy, hogy az megfeleljen a hatalom érdekeinek és elvárásainak.

A vádiratban a cselekmény legfontosabb része zavaros. Egyszerre tükröződik benne H. M. mentésének szándéka (céltalanul lövöldözött), és a súlyosabb ítéletet megalapozó rekonstrukció (szándékosan lőtte le „*azt a nőt*”), és nem foglal állást abban a kérdésben sem, hogy H. M. milyen mértékben volt ittas.

¹ A hatályos törvények értelmében a név és a személy azonosítására alkalmas más adatok nem közölhetők. A többi érintett személy nevét is csak monogrammal jelöljük a hivatalból eljárók (ügyész, bírák és szakértő) kivételével. A forrás a Budapesti Katonai Bíróság nyílt iktatású büntető iratai (BFL XXV.97.a) között található, pontos jelzetét azonban a fent említett okok miatt nem közöljük.

1. sz. kép. A vádirat első oldala

De az érdemi rész, a vádemelés egyértelmű: az ügyészség szándékosnak tekinti a kislány lelövését, és H. M. főhadnagyot szándékos emberölés büntettének elkövetésével vádolja meg. Ennek büntetési tétele tizentöt évi terjedő börtön volt.

„A Budapesti Katonai Bíróság ítélete H. M. főhadnagy bűnügyében
1957. október 29.

A Budapesti Katonai Bíróság [...] H. M. főhadnagy vádlottat bűnösnek mondja ki szándékos emberölés büntettében, és ezért őt 6 (hat) évi börtönbüntetésre mint főbüntetésre [...] ítéli.

[...]

1952-ben önként jelentkezett a néphadseregnél, politikai tiszti iskolát végzett, majd leszerelték. 1956. novemberben a T.-i karhatalomnál jelentkezett szolgálattételre, s a helyi zászlóalj egyik századába osztották be. 1957. május 1-jén a Sz.-i karhatalmi zászlóaljhoz került át, és itt főhadnaggyá léptették elő. Fenyítve, dicsérve nem volt.

Vádlott 1957. augusztus hóban a Sz.-i karhatalmi parancsnokság állományába tartozott. 1957. augusztus 3-án szabadnapos volt, így engedéllyel hazament T.-re, ahová a délelőtti órákban érkezett meg. Itt felkereste a kiegészítő parancsnokságot, majd még a délelőtti órákban a tanácsházára ment lakásügyének elintézése végett. Ezután Sz. I. tanácselnökkel a helyi földműves-szövetkezet italboltjába mentek, ahol egy pohár sört fogyasztottak el. Az italboltban vádlott összetalálkozott több helyi ismerőssel, és azoknak a társaságában déli 12 órától körülbelül 18 óráig folytatott italozás közben pontosan meg nem állapítható, nagyobb mennyiségű szeszesitalt fogyasztott el. Vádlott ennek következtében középfokú ittas állapotba került.

Körülbelül 18 órakor vádlott a tanácselnökkel és a vele mulatozó ismerőseivel elindult hazafelé. Közben a tanácselnök és ismerősei vádlottól elváltak, és így egyedül folytatta útját. Vádlott a Rákosi Mátyás utcában felkereste özvegy S. L.-né sógornőjét annak lakásán. Amikor S.-né látta, hogy vádlott italos állapotban van, közölte vele, hogy a kert végén, a szőlőkön keresztül menjen haza. Vádlott erre kijelentette, hogy a szőlőkön nem megy keresztül, és S.-nétől azzal eltávozott, hogy az úton megy haza. S.-né látva vádlott italos állapotát, ezért vele ment, őt elkísérte.

Útközben vádlott a Rákosi Mátyás utca [...] számú ház előtt – amelyben régi haragosai, P. Sz. S.-ék laktak – megállt, és nevezetteket pisztollyal a kezében megfenyegette. Miután P. Sz. S.-ék nem mutatkoztak, vádlott S.-nével együtt továbbment hazafelé. Útközben a vádlott énekelt, s őt S.-né támogatta.

Ugyanezen az időben a Felszabadulás utca [...] számú ház kapujában A. E. tizenhárom éves leánygyermek, sértett a kapu alsó keresztlécén állva beszélgetett B. L. fiatakorival. Ebben a helyzetben teste kiemelkedett, messziről látható volt.

Amikor vádlott a Felszabadulás utca [...] számú ház elé ért, a tőle körülbelül száz méterre a kapuban álló A. E. sértettet észrevette, s ekkor S.-né felé a következő kijelentést tette: „Lelőjem azt a nőt!” S.-né tiltakozása ellenére a fegyverét előreszegezte, s célözva azt elsütötte. A lövedék A. E. sértett szívébe hatolt, a sértett elesett, és a szívlövés következtében azonnal meghalt.

[...]

II.

Vádlottat a cselekmény elkövetése után körülbelül egy órával dr. B. I. helyi körzeti orvos megvizsgálta, és véleménye szerint vádlott akkor tér és idő vonatkozásában tájékozódásra teljesen képtelen volt, s szerinte vádlott ittassága harmadfokúnak minősítendő.

A körzeti orvos ezen véleményének ellentmond a véralkohol-vizsgálat eredménye, amely szerint a cselekmény elkövetése után egy órával vádlottól vett vér alapján vádlott vérében 1,5 ezrelékes alkoholbehatást lehetett kimutatni, amely 6,5 liter [!] tíz százalékos bormennyiség elfogyasztásának felel meg, s így vádlott ittassága közepesnek minősítendő. A tárgyaláson dr. Földes Vilmos orvos szakértő a véralkohol-vizsgálat, valamint a bizonyítási eljárás során kihallgatott tanúk vallomása alapján azt a szakvéleményt terjesztette elő, hogy vádlott a cselekmény elkövetésének időpontjában nem volt teljesen [a] beszámíthatatlanságig ittas

állapotban, vagyis dr. B. I. orvos által megjelölt harmadfokú ittas állapotban, hanem ittasága csupán közepesnek minősítendő.

A bíróság dr. Földes Vilmos orvos szakértő véleményét fogadta el. A tanúként kihallgatott S. L.-né és V. K. rendőr szakaszvezető tanúvallomásából megállapítható, hogy bár vádlott egyensúlyérzetében zavarok mutatkoztak, az ittas ember benyomását keltette, azonban azok a körülmények, hogy rokonának, S. L.-nének a lakására [oda]talált, vele egyes kérdésekben logikusan, összefüggő beszélgetést folytatott, következtetéseket vont le a sáros, ázott szőlőn való áthaladással kapcsolatban, haragosának, P. Sz. S.-nak a lakását megismerte, illetve azt a többi háztól meg tudta különböztetni, valamint a cselekmény elkövetése után S. L.-nének azon szemrehányására, hogy »mit csináltál?«, azonnal védelmére azt a kijelentést tette, hogy »a varjúra lőttem«, valamint figyelembe véve a véralkohol-vizsgálat eredményét is – a bíróság a cselekmény elkövetése után vádlottat megvizsgáló dr. B. I orvos véleményét nem fogadta el, vádlott ittaságát a cselekmény időpontjában közép fokúnak véleményezte, illetve fogadta el.

[...]

III.

A bíróság vádlottat szándékos emberölés büntetében mondotta ki bűnösnek. Elfogadta a teljesen érdektelen V. K. rendőr szakaszvezető tanúvallomását, amely szerint az ittas állapotban lévő vádlott a lövés leadása előtt sógornője felé azt a kijelentést tette: »Lelőjtem azt a nőt?« – s ezt a kijelentését követte a lövés.

IV.

Vádlott néphadseregünk tagja volt. Azzal a céllal jelentkezett a karhatalomnál, hogy a rend helyreállítása érdekében harcoljon. Vádlott azonban italszenvedélyének hatása alatt – amelynek más alkalommal is tanújelét adta –, szolgálati beosztását, fegyverét ittas állapotban haragosának megfenyegetésére, garázdálkodásra használta fel. Vádlott azon cselekményén keresztül, hogy szolgálati fegyverének jogtalan használatával egy gyermek életét kioltotta, a karhatalomnak, a néphadseregnek, a tiszteknek a tekintélyét csorbította, magát megvetésnek tette ki.

A bíróság súlyosító körülményként mérlegelte, hogy vádlott ezen cselekményének elkövetése előtt és más alkalommal is, fegyverrel a békés lakosság nyugalma zavarta, félelmet keltett bennük, és hogy cselekményét mint karhatalmi tiszt követte el.

A bíróság enyhítő körülményként vette figyelembe vádlott büntetlen előéletét, nős, családos állapotát, valamint hogy mint a karhatalom tagja az ellenforradalom idején és azt követően szolgálati feladatait bátran, odaadóan teljesítette.

Vádlott által elkövetett cselekmény nagyfokú társadalmi veszélyessége ellenére a bíróság figyelembe vette vádlottnak az italozás következtében előállott korlátozott beszámíthatósági képességét, és a Btá.10.§.3. bekezdése alkalmazásával a törvényben megállapított büntetés legkisebb mértéke alatti szabadságvesztés-büntetést szabott ki.

[...]

dr. Kiss István Gábor hadbíró százados

Az ítélet több pontján tetten érhető a vádlott jobb színben történő bemutatásának kísérlete, de ez nem terjed ki a cselekmény, valamint a vádlott akkori állapotának a

rekonstruálására. A cselekményt a vádirattal azonosan, szándékos emberölésnek minősítette. Az ítéletbe emelt történetből eltűnt H. M. lövöldözése (ami alapot adott volna arra, hogy A. E. lelövését véletlen balesetnek minősítse a bíróság). E szerint a rekonstrukció szerint egyetlen, célzott lövés volt, ami talált.

Az ítélet részletesen tárgyalja azt a mindvégig központi kérdést, hogy H. M. milyen mértékben volt ittas a cselekmény elkövetésekor. Arról két különböző szakvélemény állt a bíróság rendelkezésére. A t-i körzeti orvos szerint vádlott súlyosan ittas, „*tér és idő vonatkozásában tájékozódásra teljesen képtelen volt*”, ami a korabeli jogalkalmazási gyakorlat szerint enyhítő körülménynek számított. Ezzel a vádlott számára kedvező szakvéleménnyel szemben a bíróság dr. Földes Vilmos igazságügyi orvos szakértőét fogadta el, amely szerint H. M. csak közepes mértékben volt ittas. A bíróság kötelezettségének eleget téve részletesen megindokolta, hogy a két ellentétes szakvélemény közül milyen egyéb körülmények alapján fogadta el az egyiket.

Mindezek ellenére a törvényben előírt minimumnál alacsonyabb büntetést szabott ki főbüntetésként. A felhívott törvényhely a büntetés korlátlan enyhítését tette lehetővé, amennyiben az elkövető öntudatának zavara vagy más ok miatt korlátozva volt a cselekmény társadalmi veszélyességének felismerésében. Ez az egész eljárás leglényegesebb pontja. Azon bíróság szerint, amely a büntetőeljárásban a legsúlyosabb ítéletet hozta, 1957. augusztusban (a május 1-i, Kádárnak behódoló budapesti nagygyűlés után) egy közepesen ittas karhatalmista számára nem feltétlenül kellett, hogy egyértelmű legyen, hogy élő emberre célba löni súlyos bűncselekmény. Azt, hogy 1957. augusztus 3-án ez történt T.-en, azt két, a tettessel szemben elfogultnak nem tekinthető tanú vallomása alapján állapította meg az ítélet. Abból ugyanis kiderül, hogy S. L.-né nem H. M. alkalmi ismerőse volt (amit még megengedett a vádirati rekonstrukció), hanem közeli rokona. És S. L.-néval egybehangzóan vallott egy rendőr szakaszvezető, az általános gyakorlat szerint pedig a rendőrök vallomását hitelesnek fogadták el a bíróságok.

Az ügyészség tudomásul vette az ítéletet, a vádlott és védője azonban „*a minősítés miatt és enyhítésért fellebbezett*”.

2. sz. kép. A Katonai Bíróság épülete (II. kerület, Fő utca 70-78.).
([Fortepan/Magyar Nemzeti Levéltár, lelt. sz. 139300](#))

A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának végzése H. M. főhadnagy bűnügyében

1957. december 6.

„a Budapesti Katonai Bíróság [...] ítéletét hatályon kívül helyezi, és az elsőfokú bíróságot új tárgyalásra, és érdemi határozathozatalra utasítja.

[...]

A Legfelsőbb Bíróság az elsőfokú bíróságnak ezt a megállapítását [miszerint „a vádlott nem volt beszámíthatóságot kizáró ittas állapotban, amikor a terhére rótt bűncselekményt elkövette”] – két ellentétes orvosi vélemény fennforgása mellett – nem látta megnyugtatóan megalapozottnak. Azt az elsőfokú bíróság is megállapította, hogy a vádlott, amikor tettét elkövette, erősen ittas állapotban volt. Erre utal a tárgyaláson kihallgatott tanúknak azon vallomása is, hogy a vádlottat dülöngélve látták az utcán haladni. Tehát ilyen ténykörmények fennforgása esetén indokolt lett volna, hogy az elsőfokú bíróság vádlott ittassági fokának megállapítására vonatkozóan alaposabb bizonyítást folytasson le. Tekintettel a két ellentétes orvosi véleményre, ezenkívül arra is, hogy a véralkohol-vizsgálati jegyzőkönyv szerint nem kizárt vádlott súlyosabb fokú alkoholos befolyásoltsága, szükséges lett volna az Egészségügyi Minisztérium orvosi bizottságának véleményét is kikérni.

[...]

A megismételt eljárás során a bíróság ismételten hallgassa ki a már eddig kihallgatott két orvos szakértőt. Az [Egészségügyi Minisztérium] orvosi bizottság[ának] szakvéleményét azok előtt ismertesse.

Az újonnan megállapított tényállás alapján határozzon a bíróság vádlott cselekményének jogi minősítése és a terhére kiszabandó büntetés tekintetében.”

[...]

Dr. Szimler János hadbíró alezredes tanácsvezető

A végzés változatlanul hagyta a bűncselekmény rekonstrukcióját, mindössze H. M. italossága mértékének felülvizsgálatát rendelte el, és annak alapján kínált lehetőséget a jogi minősítés és a büntetés megváltoztatására. Valószínűvé tette az enyhítést a t.-i körzeti orvos szerepének felértékelődése, hiszen egy nagyközség körzeti orvosának kellett szakvéleményt adnia a helybeli tanácselnökkel lakásügyét a kocsmában intéző karhatalmista főhadnagy perében.

Az új elsőfokú eljárást a Budapesti Katonai Bíróság új összetételű tanácsa folytatta le. Az Odler János hadbíró százados vezette tanácsnak sikerült felére csökkentenie az első ítéletet, de nagyon nem a Legfelsőbb Bíróság végzésében foglaltak szerint. B. I. körzeti orvos ugyanis – nem kevés civil kurázsit mutatva – a vádlott szempontjából annak ittasságáról kedvezőtlenebb szakvéleményt adott, mint korábban.

A Budapesti Katonai Bíróság ítélete H. M. főhadnagy bűnügyében

1958. július 3.

„[...] a kérdéses orvos [B. I.] előadta a tárgyaláson, hogy a vádlott dülöngélt ugyan, azonban a hozzá intézett kérdésekre adott válaszaiból azt lehetett megállapítani, hogy öntudatlanságig nem volt ittas. Ezen körülményt igazolja a bűnügyi iratok között 10-es naplósám alatt elfekvő véralkohol-vizsgálati

jegyzőkönyv is, amely szerint a vádlott a cselekmény elkövetése idején közepes fokú alkoholos befolyásoltság alatt állott. Lényegében ilyen tartalmú szakvéleményt nyilvánított az Egészségügyi Minisztérium orvosi tanácsa is. Végül ilyen értelmű szakvéleményt terjesztett a bíróság elé dr. Földes Vilmos bírósági orvos szakértő is. Ezen szakvéleményeket, valamint a bűnügy egyéb körülményeit mérlegelve arra a meggyőződésre jutott a bíróság, hogy a vádlott ugyan alaposan ittas volt a cselekmény elkövetésekor, azonban nem olyan mértékben, hogy az elfogyasztott ital őt képtelenné tette volna a cselekmény társadalmi veszélyességének felismerésében, illetve az akaratának megfelelő magatartásra.”

Miután H. M. öntudatlan részességére hivatkozással nem lehetett enyhíteni az ítéletet, Odler hadbíró több lényeges elemében megváltoztatta az első elsőfokú ítéletbe foglalt történetet, amit pedig a Legfelsőbb Bíróság 1957. decemberi végzése változtatás nélkül átvett, és ezzel jóváhagyott. Ezzel látszólag túlterjeszkedett hatáskörén, de éppen ez teszi valószínűvé, hogy felső utasításra cselekedett, vagy valamely felettes hatalom elvárásának igyekezett megfelelni. Az új konstrukció szerint H. M. nem célzott lövést adott le a kislányra, hanem lövöldözött, és egy golyó eltalálta a gyereket. És eltűnt a szándékosságra utaló mondatot alátámasztó egyik tanú.

„Útközben a vádlott elővette a szolgálati fegyverét, és azzal egy pár lövést leadott. A leadott lövések egyike a lakásuk kerítésénél tartózkodó A. E. 13 éves kislányt találta el, aki a lövés következtében a helyszínen meghalt.

[...]

A tárgyaláson csupán V. K. rendőr szakaszvezető által tett azon vallomás látszott a szándékos emberölés büntettségének elkövetését indokolni, hogy a vádlott lövöldözés közben olyan kijelentést tett a mellette haladó S. L.-né felé, hogy »lelőjem azt a nőt?«. A bíróság csupán ezen körülményre az ítélet meghozatalánál a vádlott bűnösségét a szándékos emberölés büntettségében nem állapíthatta meg.”

Odler János tanácsa szándékos emberölés helyett élet és testi épség veszélyeztetésének büntettségében mondta ki bűnösnek H. M. főhadnagyot, akit főbüntetésként három év börtönre ítélt. Azonban az ítéletet alátámasztó paragrafus alkalmazása az 1957. augusztus 3-án történt bűncselekményre fölöttébb aggályos. Azt ugyanis általában súlyos balesetek okozóival szemben alkalmazták, fegyveres testületek tagjaival szemben akkor, ha valamilyen fegyverbaleset történt, leggyakrabban a fegyver tisztítása során. H. M. főhadnagy pisztolya azonban nem véletlenül sült el, hanem ő lőtt vele.

Az ítéletet az ügyészség és a védelem is megfellebbezte. Előbbi súlyosításért, utóbbi enyhítésért és a jogi minősítés megváltoztatásáért.

A második másodfokú eljárást ugyanaz a Szimler János hadbíró alezredes vezette tanács folytatta le, amely egyszer már eljárta az ügyben. A tanács elutasította az ügyészség súlyosítási indítványát, miközben részlegesen helyt adott a védelmi fellebbezésnek.

A védelem – immár három, lényegében egybehangzó orvosi szakvélemény ellenére – a cselekmény minősítésének megváltoztatását kérte. Álláspontja szerint ugyanis a cselekmény „*Ittas vagy bódult állapotban elkövetett bűncselekmény*”, ami maximálisan egy év börtönrel volt büntetendő. A Legfelsőbb Bíróság elutasította ezt az indítványt, és helyben hagyta a jogi minősítést. De a saját, 1957. decemberi végzésében foglaltakkal szemben helyben hagyta a

cselekmény új konstrukcióját is. Ezzel a jogerős ítéletbe a bűncselekménynek az a története került be, hogy a vádlott részegen lövöldözött, és egy lövedék véletlenül eltalálta a sértettet.

A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának ítélete H. M. főhadnagy bűnügyében

1958. szeptember 25.

„[...] a tényállás megállapítása helyesen történt, az a rendelkezésre álló bizonyítékokkal minden részletében összhangban áll. Nem észlelt a Legfelsőbb Bíróság semmi olyan körülményt, ami a tényállás megalapozatlanságára utalna. Helyesen történt a tényállásból vádlott tettességére való következtetés is, és nem tévedett a katonai bíróság akkor sem, amikor vádlott bűnösségét a BHÖ 374., 375. pontban foglalt halált okozó élet vagy testi épség veszélyeztetése bűncselekményeként értékelte.”

A védelmi fellebbezés alapján azonban, mivel maga is úgy értékelte, hogy *„vádlott cselekménye közel áll a BHÖ 189. pontban írt bűncselekményhez”* (Ittas állapotban elkövetett bűncselekmény), *„a Legfelsőbb Bíróság úgy látta, hogy az enyhítésre irányuló perorvoslat alapos”*, ezért a büntetést két év börtönre szállította le. Az enyhítésre pedig Szimler alezredes szerint nemcsak H. M. főhadnagy részeg volta adott alapot, hanem a múltja is.

„Emellett a vádlott személyének értékelésénél nem lehetett figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy hosszú éveken keresztül eredményes pártmunkát végzett, és [az] 1956 őszén lezajló ellenforradalmi eseményeket követően pedig fegyvert fogott a népi hatalom megvédése érdekében.”

Az ítélet indoklásából eltűnt több olyan, a vádlott szempontjából hátrányos körülmény, amely az első elsőfokú ítéletben még benne volt. Hogy *„vádlott ezen cselekményének elkövetése előtt, és más alkalommal is, fegyverrel a békés lakosság nyugalma zavarta, félelmet keltett bennük”*. Hogy *„italszenvedélyének hatása alatt – amelynek más alkalommal is tanújelét adta –, szolgálati beosztását, fegyverét italos állapotban haragosának megfenyegetésére, garázdálkodásra használta fel. Vádlott azon cselekményén keresztül, hogy szolgálati fegyverének jogtalan használatával egy gyermek életét kioltotta, a karhatalomnak, a néphadseregnek, a tiszteknek a tekintélyét csorbította, magát megvetésnek tette ki”*. Hogy H. M. a bűncselekményt karhatalmista tisztként követte el, Kiss István Gábor hadbíró százados még egyszerre tekintette enyhítő és súlyosító körülménynek, míg a jogerős ítélet ezt már csak az enyhítő körülményként vette számba.

Az ítélet ellen azonban *„a Legfőbb Ügyész a tényállás megállapítása, a jogi minősítés és a büntetés enyhe volta miatt”* törvényességi óvást jelentett be. Ennek folyományaként a Legfelsőbb Bíróság Elnökségi Tanácsának Ledényi Ferenc hadbíró ezredes vezette tanácsa 1959. június 13-án törvénysértőnek minősítette, és hatályon kívül helyezte az 1958. szeptemberi ítéletet, és H. M. főhadnagyt főbüntetesként négy év börtönre ítélte.

Az elnökségi tanács semmilyen új körülményt nem tárt fel (az nem is volt a feladata), csupán a már ismert elemeket erősítette meg vagy értékelte másként. Megerősítette, hogy H. M. közepes mértékben volt ittas a cselekmény elkövetésekor, vagyis tudnia kellett, hogy mit tesz. H. M. részegségére eddig a védelem hivatkozott a vádlott érdekében, azt az elnöki tanács most ellene fordította.

A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága Elnökségi Tanácsának határozata
H. M. főhadnagy bűnügyében
1959. június 13.

„Olyan elkövetőkkel szemben ugyanis, akik ittas állapotban garázda magatartást tanúsítanak, sőt, ezen túlmenően arra vetemednek, hogy mások életét, testi épségét veszélyeztessék, általában példás büntetés kiszabására van szükség.”

A határozat legrészletesebben azt tárgyalta, hogy miért nem tekinthető a bűncselekmény szándékos emberölésnek. Megerősítette, hogy a vádlott tett olyan kijelentést, hogy *„lelőjem azt a nőt?”* ezt azonban nem tekintette a szándékosság bizonyítékának.

„Nem lehet vitás tehát, hogy a vádlott által tett kijelentés csupán részeg ember felelőtlen fecsegésének tekinthető, és az semmi összefüggésbe nem hozható azzal, hogy pisztolylövedéke a sértettet eltalálta.”

Az ítélet tényként állapította meg, hogy egy *„súlyosan ittas”* személy *„még egészen rövid távolságra”* sem tud célozni, figyelmen kívül hagyva, hogy a jogerős ítélet óvással nem támadott része csak közepes állapotúnak állította vádlott ittaságát. A súlyos ittaságból pedig azt a következtetést vonta le, hogy a lövés nem volt célzott, a cselekmény tehát nem volt szándékos, mivel abból a távolságból, ahonnan H. M. A. É.-t lelőtte *„pisztollyal célzott lövést leadni szinte lehetetlen teljesítmény, még teljesen józan állapotban lévő, és kiváló pisztolylövő személy részéről is”*.

A cselekmény jogi utóélete azt mutatja, hogy – remélhetőleg csak diktatúrában – egy bűntény jogi rekonstrukciója és minősítése során meglehetősen szabadossággal járhat el a bíróság. (Vagy inkább tág lehetőségei vannak a hatalom elvárásának megfelelő ítéletet hozni.) Nem az a fontos, ami megtörtént, hanem annak jogi narratívája. Az határozza meg a cselekmény következményét: lesz-e büntetés, és ha igen, akkor mennyi. Ami 1957. augusztus 3-án T.-en történt, azt ugyanazon bizonyítékok alapján az egyik tanács egy tizenhárom éves kislány szándékos agyonlövéséeként, a másik véletlenül halálos áldozatot okozó össze-vissza lövöldözéséeként konstruálta. Mint történet, mindkettő életszerű, életszerűbb számos ötvenhatos perben konstruált cselekménynél. De a perben felvett bizonyítékok mélyreható vizsgálata csak az egyiket teszi lehetővé. Ugyanazon cselekmény az ítéletekben két nagyon eltérő jogi minősítést kapott, amelyek közül az egyik maximális büntetési tétele tizenöt év börtön, a másiké csupán öt volt. (Az enyhítő körülményekre hivatkozással a végső ítélet ez utóbbtól is elmaradt. A letöltött börtönbüntetés, amiből H. M. két év után szabadult, még inkább.) Volt még egy, az eljárásban többször felmerült paragrafus, amely közel állt az ítéletbe kerüléshez, és amely alapján maximum egy év börtön lett volna kiszabható.

Carlo Ginzburg *The Judge and the Historian* (A bíró és a történész) című monográfiája részben a két szakma hasonlóságát tárgyalja. Jó lenne, ha a történészek munkája nem a diktatúra, nem a diktatúrák bíróságai által folytatott gyakorlathoz lenne hasonló. A dolgokat nevükön nevezve, a szakmai szabályokat betartva.

Impresszum
Budapesti Levéltári Mozaikok

A kiadó neve: Budapest Főváros Levéltára
A kiadó székhelye: 1139 Budapest, Teve u. 3-5.
Felelős kiadó: Dr. Kenyeres István főigazgató

Főszerkesztő: Dr. Simon Katalin
Szerkesztőség: Fazekasné Dr. Toma Katalin, Dr. Fehér Csaba, Dr. Garami Erika, Dr. Ternováczy Bálint, Dr. V. László Zsófia, Tóth Gergely (technika- és honlapfelelős)

A szerkesztőség elérhetősége: 1139 Budapest, Teve utca 3-5.; 1554 Budapest, Pf. 41.

e-mail: mozaikok@bparchiv.hu

ISSN 2939-6921

